



LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

2023-03-02 Nr. S-45 (1.17.)

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINĖS KALBOS KONSTITUCINIO ĮSTATYMO 2022 M. PROJEKTO NR. XIVP-880(2)¹

Susipažinę su Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos konstitucinio įstatymo 2022 m. projektu Nr. XIVP-880(2), teikiame toliau išdėstytas išvadas. Lietuvių kalbos instituto direktoriaus specialiai sudarytos darbo grupės parengtoms Lietuvių kalbos instituto išvadoms dėl šio įstatymo projekto pritarė Lietuvių kalbos instituto mokslo taryba (2023 m. vasario 28 d. posėdžio protokolas Nr. MT-1).

BENDROSIOS PASTABOS

1. Įstatymo projektas (toliau – Projektas) neužtikrina Konstitucijos 14 straipsniu numatyto konstitucinio valstybinės kalbos statuso ir negarantuoja jos vartojimo viešajame Lietuvos gyvenime, neįtvirtina tinkamos tvarkybos, priežiūros ir apsaugos. Jis devalvuoja valstybinės kalbos statuso vertę: siaurina lietuvių kalbos vartojimo erdvę kitų kalbų naudai ir menkina prestižą. Įstatymas grąžina į 1988 m. būklę, kai lietuvių kalba viešajame gyvenime buvo ne vienintelė valstybinė, o tik viena iš kalbų.
2. Projekte neatskleista valstybinės kalbos konstitucinio statuso esmė, nesuformuluotas įstatymo tikslas.
3. Projektas sudaro sąlygas lygiavertei dvikalbystei ar daugiakalbystei Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijose, įstaigose, įmonėse ir organizacijose, dėl to išnyksta ir lietuvių kaip valstybinės kalbos statusas.
4. Projektas neapima visų valstybinės kalbos vartojimo sričių: iš jo pašalintas dabar galiojančiame Valstybinės kalbos įstatyme² (toliau – VKĮ) esantis asmenvardžių klausimas, prievolė bendraujant su užsienio institucijomis vartoti ir valstybinę kalbą; susiaurinti lietuvių kalbos taisyklingumo reikalavimai.
5. Nors Projekto preambulėje deklaruojama valstybinės kalbos apsauga, tačiau nėra nė vieno punkto, kuriuo būtų numatyta užtikrinti lietuvių kalbos apsaugą, neįtraukta nuostata, kad visos valstybės institucijos pagal savo kompetencijos sritis poįstatyminiais aktais užtikrina šio įstatymo įgyvendinimą.
6. Projektas aiškiai neapibrėžia, kokioms bendrijų ir bendruomenių kalbos ir kokiose srityse nereglamentuoja.
7. Projekte kai kurios sąvokos (*bendrinė lietuvių kalba*, *bendrinės lietuvių kalbos norma*, *kalbos tvarkyba*) apibrėžtos netiksliai arba apibrėžčių iš viso nėra. Neapibūdinta esminė šio įstatymo sąvoka – *valstybinė kalba* ir jos santykis su *bendrine lietuvių kalba*. Nepaaiškinta, kaip suprantamos su valstybinės kalbos funkcionavimo terpe tiesiogiai susijusios sąvokos *viešoji erdvė*, *viešasis gyvenimas*, *viešojo gyvenimo sritys*, *viešoji*

¹ Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/68fa95406fe511ed8a47de53ff967b64?jfwid=-5y8jzbzqe7>

² Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15211?jfwid=32wf6lrm>

informacija ir kt. Tai sudaro pagrindą įvairioms įstatymo aprėpties ir jo taikymo interpretacijoms.

8. Projekte valstybė neįsipareigoja užtikrinti lietuvių kalbos gyvybingumo ir tęstinumo. Skirtingai nei dabar galiojančiame įstatyme (VKĮ 12 str.), jame atsisakoma įpareigojimo išmokyti lietuvių kalbos valstybės nustatyta tvarka. Šiuo Projektu valstybė negarantuoja teisės įgyti visų švietimo pakopų išsilavinimą lietuvių kalba (plg. VKĮ 11 str.).
9. Projekte nėra reikalavimo užtikrinti valstybinės kalbos mokėjimo kokybę – mokėti lietuvių kalbą valstybės nustatytu kalbos mokėjimo lygiu pagal profesiją ir pareigas.
10. Projekte neužtikrinamas visavertis lietuvių kalbos vartojimas skaitmeninėje terpėje: viešosioms paslaugoms teikti, kalbos duomenims kaupti ir apdoroti, dirbtiniu intelektu grįstoms technologijoms kurti. Valstybinė kalba skaitmeninėje terpėje turi garantuoti lygias visų Lietuvos piliečių galimybes dalyvauti politiniame, socialiniame bei kultūriniame gyvenime, ir būti lygiavertė kitoms Europos Sąjungos kalboms.
11. Projekte nesuderintos nuostatos dėl valstybinės kalbos politikos kūrimo ir jos vykdymo priežiūros institucijų. Tai neatitinka Konstitucijos 5 str. įtvirtinto valdžių padalijimo principo.
12. Projekte nenumatyta atsakomybė už Įstatymo reikalavimų pažeidimus. Priešingai, panaikintas visas VKĮ esantis skyrius „Atsakomybė ir kontrolė“.

Išvada: Kadangi Projektas neįtvirtina Konstitucijos 14 straipsniu įteisinto lietuvių kalbos kaip valstybinės kalbos statuso, susiaurina jos funkcijas ir aprėptį numatydamas lygiavertę dvikalbystę Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijose, įstaigose, įmonėse ir organizacijose bei viešajame gyvenime, negarantuoja valstybinės kalbos apsaugos, neužtikrina jos tvarumo, stiprėjimo ir plėtros, tai jis neatitinka konstituciniams įstatymams numatytos paskirties.

Projekto analizė

Valstybinės kalbos konstituciniu įstatymu būtina siekti pagrindinio tikslo – užtikrinti Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos tvarumą, tęstinumą ir plėtrą. Dabartinė Lietuvos teisinė bazė sutvarkyta pagal daugeliui Europos valstybių įprastą modelį, todėl valstybinės kalbos statusas turi būti detalizuotas apimant visas valstybės sritis (mokslo, švietimo, visuomenės informavimo, socialinės apsaugos, užsienio politikos ir kt.), o įstatymo nuostatos įgyvendinamos kitais Vyriausybės įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais.

I. VALSTYBINĖS KALBOS STATUSAS IR JO TAIKYMO APRĖPTIS

1. Projekte nenurodytas Įstatymo tikslas. Preambulėje nepakankamai atskleista valstybinės kalbos konstitucinio statuso esmė, kuri išdėstyta Konstitucinio Teismo aktuose (1999 m. spalio 21 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. gegužės 10 d., 2007 m. gegužės 5 d. nutarimuose, 2009 m. lapkričio 6 d., 2014 m. vasario 27 d. sprendimuose)³.
2. Projektas panaikina Konstitucijos 14 straipsniu numatytą lietuvių kaip valstybinės kalbos statusą, nes sudaro sąlygas lygiavertei dvikalbystei ar daugiakalbystei Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijose, įstaigose, įmonėse ir organizacijose:
 - a) numatydamas galimybę Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijoms, įstaigoms, įmonėms ir organizacijoms su Lietuvos juridiniais ir fiziniais asmenimis susirašinėti ir ne valstybine kalba (6 str. 4 p.);
 - b) leisdamas vartotojus aptarnauti ir ne valstybine kalba (9 str. 1 p.);

³ Prieiga: <https://lrkt.lt/lt/teisimo-aktai/paieska/135/ta209/content>

- c) siūlydamas Lietuvoje prie fizinių ir juridinių asmenų sandorių valstybine kalba pridėti vertimus į vieną ar kelias užsienio kalbas (9 str. 4 p.);
- d) leisdamas viešąją informaciją vartotojams pateikti ir ne valstybine kalba (6 str. 2 p. ir 9 str. 5 p.);
- e) siūlydamas darbo dokumentus sudaryti ir ne valstybine kalba, o ne prireikus išversti ir į kitas kalbas (11 str. 1 p.);
- f) leisdamas darbo informaciją pateikti ir ne valstybine kalba (11 str. 2 p.);
- g) siūlydamas Lietuvoje registruojamų įmonių, įstaigų ir organizacijų pavadinimus sudaryti ir ne valstybine kalba (15 str.).

Tokiais straipsniais sudaroma galimybė lygiavertiškai vartoti ir užsienio kalbas neatsižvelgiant į Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. gegužės 10 d., 2014 m. vasario 27 d. nutarimus, kuriuose pabrėžiama, kad lietuvių kalba, pagal Konstituciją įgijusi valstybinės kalbos statusą, privalo būti vartojama visose valstybės ir savivaldos institucijose, visose Lietuvoje esančiose įstaigose, įmonėse ir organizacijose; įstatymai ir kiti teisės aktai turi būti skelbiami valstybine kalba; raštvedyba, apskaitos, atskaitomybės, finansiniai dokumentai privalo būti tvarkomi lietuvių kalba; valstybės ir savivaldos institucijos, įstaigos, įmonės bei organizacijos tarpusavyje susirašinėja valstybine kalba⁴.

3. Projekte nepakankamai apibrėžtas Įstatymo taikymas (1 str. 3 p.): reikalavimas vartoti valstybinę kalbą turi būti taikomas ne tik visoms valstybės ir savivaldybių institucijoms, Lietuvoje veikiančioms įstaigoms, įmonėms ir organizacijoms, bet ir visiems viešajame gyvenime dalyvaujantiems Lietuvos gyventojams, neteikiant privilegijų dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų (dėl privilegijų netaikymo žr. Konstitucijos 29 str.).
4. Projektas aiškiai neapibrėžia, kokioms bendrijų ir kokių bendruomenių kalbos nereglamentuoja:
 - a) nenurodo, kad nereglamentuojama viešoji religinių bendrijų apeigų kalba (2 str.);
 - b) nenurodo, kad nereglamentuojama viešoji tautinių bendruomenių renginių kalba (2 str.).
5. Projektas neapima visų valstybinės kalbos vartojimo sričių: iš jo pašalintas Valstybinės kalbos įstatyme esantis asmenvardžių klausimas (VKĮ 15 str.)⁵. Asmenvardžiai – lietuvių kalbos vardyno dalis, jie yra tokios pat svarbos kaip vietovardžiai, turi panašią vartojimo tradiciją, todėl šiame Įstatyme turi būti reguliuojama ir jų viešoji vartoseną: vartojimas Lietuvos gyventojų asmens dokumentuose, rašytinėje kalboje ir informacinėje erdvėje, jų sudarymo principai ir tradicijų apsauga.
6. Projekte nesilaikoma Konstitucijoje (7 str.) įtvirtintos nuostatos, kad negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai. Konstitucijos 14 str. nurodoma, kad valstybinė kalba – lietuvių kalba, todėl šitos nuostatos negali riboti joks kitas įstatymas ar teisės aktas. 14 str. turi būti taikomas visos Lietuvos institucijoms ir viešajame gyvenime dalyvaujantiems asmenims.

⁴ Prieiga: <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta209/content>

⁵ Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15211/asr>

II. VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMAS, MOKĖJIMAS IR VARTOJIMAS

1. Valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos, įmonės ir organizacijos

- 1.1. Įstatymo projekte 5 str. 2 p. numato, kad valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos, įmonės ir organizacijos tarpusavyje susirašinėja lietuvių kalba, tačiau nenumato, kad šia kalba privalo bendrauti ir žodžiu.
- 1.2. Įstatymo projekto 6 str. 2 punktą prieštarauja 3 str. 3 punktui, nes 3 str. 3 punkte teigiama, kad viešajame gyvenime vartojama valstybinė kalba, o 6 str. 2 punkte tai paneigiama numatant, kad Lietuvoje viešąją informaciją valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos, įmonės ir organizacijos teikia ne tik lietuvių kalba, bet ir užsienio kalba (ar kalbomis). Projektas įteisina išipareigojimą lygiagrečiai vartoti užsienio kalbą, nors turi užtikrinti privalomą valstybinės kalbos vartojimą, kaip numato Konstitucinio Teismo nutarimai (1999 m. spalio 21 d., 2006 m. gegužės 10 d. nutarimai, 2014 m. vasario 27 d. sprendimas)⁶.
- 1.3. Įstatymo projekto 6 str. 4 punktą nedera su 5 str. 2 punktu, nes 5 str. 2 punkte nurodoma, kad valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos, įmonės ir organizacijos tarpusavyje susirašinėja lietuvių kalba, o 6 str. 4 punkte tai paneigiama, nes leidžiama susirašinėti ir užsienio kalba: numatoma, kad Lietuvoje valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos, įmonės ir organizacijos su Lietuvos juridiniais ir fizineis asmenimis ir Lietuvoje veikiančių Europos Sąjungos valstybėse narėse ar kitose Europos ekonominės erdvės valstybėse įregistruotų juridinių asmenų ar kitų organizacijų padaliniais susirašinėja lietuvių kalba arba abipusiu sutarimu atitinkama užsienio kalba.
- 1.4. Įstatymo projekto 6 str. 2 p. ir 6 str. 4 p. pateiktas siūlymas Lietuvoje bendraujant su Lietuvos juridiniais ir fizineis asmenimis vartoti ir ne lietuvių kalbą, o su tarptautinėmis institucijomis ir įmonėmis pasirinktinai – lietuvių arba kitą priimtina kalbą, pažeidžia vienintelės valstybinės kalbos statusą, kurį turi tik lietuvių kalba (Konstitucijos 14 str.).

2. Švietimas, mokslas ir kultūra

2.1. Švietimas

- 2.1.1. Skirtingai nei Projekte, VKĮ švietimui skirtas straipsnis apima dvi esmines nuostatas: 1) lietuvių kalbos mokymą Lietuvos Respublikoje visais švietimo lygmenimis (nuo bendrojo ugdymo iki aukštojo mokslo baigimo) (VKĮ 11 str.) ir 2) lietuvių kalbos išmokymą valstybės nustatyta tvarka (VKĮ 12 str.).
- 2.1.2. Projekte atsisakoma valstybės išipareigojimo garantuoti visose švietimo pakopose (nuo bendrojo ugdymo iki aukštojo mokslo baigimo) įgyti išsilavinimą lietuvių kalba.
- 2.1.3. Valstybė atsisako nuostatos užtikrinti lietuvių kalbos išmokimą, sudaro galimybes tik jos mokymui (7 str. 3 p.). Šis punktas neatitinka Konstitucijoje įtvirtinto valstybinės kalbos statuso palaikymo nuostatos, taip pat prieštarauja Švietimo įstatymo 30 str. 7 p., 38 str. 4 p.⁷, Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo 4 skyriaus nuostatomis dėl lietuvių kalbos⁸.

⁶ Prieiga: <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta209/content>

⁷ Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>

Valstybinės kalbos politikos švietimo srityje siekis išmokyti lietuvių kalbos yra būtinas lietuvių kalbos tęstinumui ir Lietuvos tapatybei išlaikyti. Europos Tarybos dokumentuose pabrėžiama, kad net ir imigrantams turi būti užtikrinama teisė išmokyti valstybės kalbą, kad jie integruotųsi priimančioje šalyje⁹.

2.1.4. Projekto 7 str. 4 p. teigiama: „Valstybė skatina lituanistinio švietimo veiklas užsienyje, lietuvių kalbos ir kultūros mokymą lietuvių kilmės užsieniečiams ir užsieniečiams“. Užsienio lietuvių švietimo veiklos neatitinka šio Įstatymo objekto (kalbos mokymo), jį pernelyg išplečia.

2.1.5. Projekto 10 str. 1 p. susiaurinamas svarbus reikalavimas dėl Lietuvoje viešai kitomis kalbomis demonstruojamų audiovizualinių produktų, nes apsiribojama tik visuomenės informavimo priemonėmis, neįtraukiant visų audiovizualinės raiškos formų. VKĮ (13 str.) nurodyta, kad „Lietuvoje viešai demonstruojamos audiovizualinės programos, kino filmai turi būti verčiami į valstybinę kalbą arba rodomi su lietuviškais subtitrais“. Ši VKĮ nuostata labai aktuali švietimo sričiai: jei nebus šio reikalavimo, skaitmeninis mokymo turinys bus daugiakalbis, mokiniai turės ribotas galimybes ugdytis mokomųjų dalykų raišką lietuvių kalba. Šiuo metu mokyklų įsigyjamos skaitmeninės mokymo priemonės privalo būti su lietuviškais subtitrais.

2.1.6. Projekto 12 str. teigiama, kad „Valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių, organizacijų, kitų viešųjų juridinių asmenų darbuotojai, taip pat kiti viešąsias paslaugas teikiantys asmenys privalo mokėti lietuvių kalbą“. Tačiau, priešingai nei dabar galiojančiame VKĮ (21 str.) ir kitų valstybių (plg. Lenkijos, Latvijos) valstybinės kalbos įstatymuose, Projekte nekeliama reikalavimai dėl valstybinės kalbos mokėjimo kokybės atsižvelgiant į kvalifikaciją ir einamas pareigas. Šiuos reikalavimus detalizuoja VKĮ (21 str.) įgyvendinimą reglamentuojantis Vyriausybės 2022 m. priimtas nutarimas¹⁰.

2.2. Mokslas

2.2.1. Projekte (8 str. 1 p.) neatskleidžiama lituanistikos prioriteto esmė, neužtikrinamas Lietuvos valstybei strateginę reikšmę turinčių lituanistikos darbų palaikymas, neparodomas lituanistikos tyrimus atliekančių institucijų, vykdančių strateginės reikšmės veiklą, vaidmuo (plg. Mokslo ir studijų įstatymą, 3 str.)¹¹.

2.2.2. Projekte (8 str. 2 p.) susiaurinama lituanistikos tyrimų aprėptis, neįtraukiant lietuvių kalbos tyrimų (apsiribojama tik mokslo kalbos tyrimais, t. y. vietoj *lietuvių kalbos tyrimų* vartojama sąvoka *lietuvių mokslo kalbos tyrimai*). Valstybė turi užtikrinti ir valstybinės kalbos funkcionavimą moksle, ir lietuvių kalbos mokslo tyrimų plėtrą, ir jų rezultatų skelbimą bei sklaidą lietuvių kalba.

⁸ Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.34169/asr>

⁹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions: Action plan on Integration and Inclusion 2021–2027. 2020, p. 9. Prieiga: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files_en?file=2020-11/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf

¹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimas Nr. 1688 „Dėl valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų patvirtinimo ir įgyvendinimo“, 2022-03-18. Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.224296>

¹¹ Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.343430/asr>

2.2.3. Projekte neskiriama dėmesio lietuvių kalbos vartojimui skaitmeninėje terpėje mokslo ir švietimo reikmėms: kalbos duomenims kaupti, apdoroti ir teikti visuomenei, dirbtiniu intelektu grįstoms kalbos technologijoms kurti ir palaikyti. Dėmesys informacinėms technologijoms turi būti vienas iš pagrindinių mokslo politikos uždavinių.

2.3. Kultūra

2.3.1. Projekte nėra teikiama pakankamai dėmesio kultūros sričiai, susiaurinama kultūros samprata, neįtraukiant visų kultūros sričių ir apsiribojant tik lietuviškąją kultūrinę aplinką turinančia veikla (vertimais, leidyba, skaitmeninių bibliotekų steigimu) (16 str. 7 p.).

2.3.2. Projekto 10 str. siūlomos išimtys retransliuojamoms užsienio valstybių radijo ir televizijos programoms sudarytų sąlygas kitoms valstybėms stiprinti Lietuvoje savo įtaką. Šios 10 str. išimtys prieštarauja Projekto 3 str. 3 punktui, 6 str. 3 punktui.

2.3.3. Projekto 17 str. 2 p., skelbiantis, kad lietuvių kalbos kokybės reikalavimai netaikomi meninei raiškai, rodo kultūrinės savivertės stoką. Nacionalinė literatūra ir menas yra svarbiausias nacionalinės kultūros dėmuo, palaikantis lietuvių kalbos unikalumą.

3. Vartotojų informavimas ir aptarnavimas

3.1. Projektas neužtikrina vartotojų teisių būti aptarnaujamiems valstybine kalba (9 str. 1 p.). Jame esantis reglamentavimas neatitinka Vartotojų teisių apsaugos įstatymo¹², numatančio teisę gauti teisingą ir visapusišką informaciją valstybine kalba apie prekes ir paslaugas (šio įstatymo 3 str. 3 p.). Remiantis Vartotojų teisių apsaugos įstatymu, valstybinė kalba privaloma visuose vartotojams skirtuose viešuosiuose išoriniuose ir vidiniuose prekybos bei paslaugų teikimo vietų užrašuose, įskaitant prekybos ir paslaugų teikimo vietų pavadinimus (šio įstatymo 5 str. 2 p.); kokybės garantija turi būti valstybine kalba (šio įstatymo 16 str. 2 p.).

3.2. Projekte nenumatoma taikyti kvalifikacinių valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimų, neįtraukta informacija apie lietuvių kalbos mokėjimo lygius.

3.3. Projekto 9 str. 2 p. siūloma nustatyti, kad vartotojams lietuvių kalba būtų teikiama teisės aktų nustatyta rašytinė informacija apie Lietuvoje vykdomus civilinius sandorius ir (arba) teikiamas paslaugas. Analogiško reikalavimo, taikytino rašytinei informacijai apie prekes (jų pavadinimams, aprašams, naudojimo (vartojimo) instrukcijoms ir kt.) šiame straipsnyje nenumatyta. Neaišku, ar jis galėtų būti kildinamas iš 9 str. 1 p. nuostatos, pagal kurią prekes parduodantys asmenys būtų įpareigoti užtikrinti vartotojų aptarnavimą lietuvių kalba, todėl atitinkamas reikalavimas neturėtų būti įtvirtintas eksplicitiškai¹³.

3.4. Projekto 9 str. 5 p. nurodoma pareiga Civiliniame kodekse ir kituose teisės aktuose nustatyta informaciją vartotojams pateikti valstybine ir kita kalba. Tai būtų dvikalbystės įteisinimas.

3.5. Projekte nenumatyta užtikrinti visavertį lietuvių kalbos vartojimą skaitmeninėje terpėje. Valstybinė kalba skaitmeninėje terpėje garantuoja lygias visų Lietuvos piliečių galimybes

¹² Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6020/epYOfVGwww>

¹³ Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c7b0a5b02a9111ec99bbc1b08701c7f8?jfwid=kjitiqcyhp>

dalyvauti politiniame, socialiniame bei kultūriniame gyvenime, užtikrina kalbos ir visuomenės modernėjimą, todėl turi būti palaikoma visose valstybės institucijose ir įstaigose bei viešosios prieigos vietose.

III. LIETUVIŲ KALBOS APSAUGA, TVARKYBA IR ATSAKOMYBĖ UŽ ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMĄ

1. Lietuvių kalbos apsauga

- 1.1. Projekte (1 str. 1 p.) deklaruojama, kad Įstatymas reglamentuoja „valstybinės kalbos tvarkybą, priežiūrą ir apsaugą“, tačiau nėra nė vieno straipsnio, kuriame būtų apibrėžta, kas sudaro lietuvių kalbos apsaugą ir kokiomis priemonėmis ji turi būti vykdoma.
- 1.2. Lietuvių kalbos apsauga turi apimti viešai vartojamas lietuvių kalbos atmainas: bendrinę lietuvių kalbą, lietuvių gestų kalbą, taip pat lietuvių kalbos paveldą – rašytinius šaltinius ir tarmes. Lietuvių kalbos apsaugos priemonės turi sudaryti sąlygas stiprinti lietuvių kalbos prestižą visuomenėje, rūpintis bendrinės lietuvių kalbos kokybe, didinti visuomenės kalbinį išprusimą bei sąmoningumą, priešintis lietuvių kalbos vulgarizacijai, skleisti žinias apie lietuvių kalbą Lietuvoje ir pasaulyje.

2. Valstybinės kalbos politikos kūrimo, įgyvendinimo ir priežiūros institucijos

- 2.1. Projekte nėra aiškiai apibrėžta ir subalansuota valstybinės kalbos politikos kūrimo, įgyvendinimo bei priežiūros sistema. Konkrečiai neįvardyta: 1) kokios institucijos kuria bei įgyvendina valstybinės kalbos politiką ir 2) kokios prižiūri, kaip įgyvendinamas Valstybinės kalbos konstitucinis įstatymas. Valstybinės kalbos politiką įgyvendina visos valstybės institucijos pagal savo atsakomybės sritis ir kompetenciją.
- 2.2. Projekte nenumatyta šio Įstatymo vykdymo priežiūra: nenurodytos valstybės institucijos, kurios būtų įgaliotos kontroliuoti Įstatymo vykdymą. Nesuderintos 16 ir 18 str., taip pat 15 str. nuostatos dėl kalbos politikos ir priežiūros institucijų:
 - a) 15 str. minima konkrety institucija – Valstybinė lietuvių kalbos komisija;
 - b) 16 str. minimos „valstybės įgaliotos kalbos institucijos“ kaip vienas iš lietuvių kalbos tvarkyba besirūpinančių subjektų;
 - c) 18 str. nurodoma, kad „Lietuvių kalbos priežiūrą ir apsaugą atlieka, taip pat lietuvių kalbos politiką kuria ir rūpinasi jos įgyvendinimu įgaliota valstybės institucija“. 18 str. nuostata pažeidžia valdžių padalijimo principą: ta pati institucija negali ir kurti kalbos politiką, ir prižiūrėti, kaip ji įgyvendinama (plg. Konstitucijos 5 str.).

3. Bendrinės lietuvių kalbos taisyklingumo reikalavimas ir jo taikymas

- 3.1. Projekte stinga aiškaus ir atsakingo požiūrio į lietuvių kalbos kokybės užtikrinimą. Taisyklinga ir funkcionali kalba lemia darnią visų institucijų veiklą bei efektyvią viešąją komunikaciją, yra kokybiško švietimo bei visuomenės kultūros ženklas.
- 3.2. Projekte nėra apibūdintas valstybinės kalbos ir bendrinės lietuvių kalbos santykis, taip pat nėra apibrėžta, kaip suprantama *viešoji kalba (informacija)*. Todėl 17 str. „Lietuvių kalbos taisyklingumas ir funkcionalumas“ aprėptis nėra aiški ir gali būti nevienodai interpretuojama. Neaišku, kaip ir kiek nuo viešosios kalbos, kuriai taikomi taisyklingumo reikalavimai, atribotinos viešai internete funkcionuojančios socialinių tinklų iniciatyvos, tinklalaidės ir pan. apraiškos. Atsižvelgiant į tai, kad viešoji kalba pagal savo pobūdį skiriama į oficialiąją ir laisvąją, turi būti išdiskutuota ir sutarta, kokias valstybinės kalbos

vartojimo sritis kiekviena iš jų apima ir kur nustatyti rašytinės ir sakytinės kalbos taisyklingumo reikalavimo ribas.

- 3.3. Projekte 17 str. turinys neapibrėžtas: 1 punkte nurodytos ne visos sritys, kuriose turi būti taikomas taisyklingumo reikalavimas, o 2 punkte, remiantis subjektyviu meninės raiškos kriterijumi, formuluojamos išimtys, kada gali būti nesilaikoma bendrinės lietuvių kalbos normų. Jeigu būtų tiksliai apibrėžta, kur taikomas taisyklingumo reikalavimas, tai 17 str. 2 punkto (išimčių) iš viso nereikėtų.

4. Atsakomybė už įstatymo įgyvendinimą

- 4.1. Projekte nenumatyta, kas pagal kompetenciją tiesiogiai atsako už šio įstatymo nuostatų įgyvendinimą.
- 4.2. Projekte nenumatyta atsakomybė, kuri būtų taikoma juridiniams ir fiziniams asmenims, pažeidusiems šio Įstatymo reikalavimus.
- Šiuo metu valstybinės kalbos statuso įgyvendinimu, stiprinimu ir apsauga rūpinasi pagal savo veiklos sritis ir kompetenciją visos valstybės institucijos, kaip ir kitose valstybėse (pvz., Lenkijoje, Estijoje, Latvijoje). Plg. VKĮ 24 str.: „Už šio įstatymo nuostatų tiesioginį vykdymą atsakingi institucijų, įstaigų, įmonių, tarnybų bei organizacijų vadovai“.

APIBENDRINAMOJI IŠVADA

Visi Projekto autorių pasiūlymai, kuriais apribojamos lietuvių kalbos vartojimo pirmenybės teisės, lietuvių kalbos vartojimo aprėptis, panaikinami reikalavimai lietuvių kalbos mokėjimui ir atsakomybė už įstatymo įgyvendinimą visoms valstybės institucijoms, negarantuojama apsauga, iš esmės pažeidžia valstybinės kalbos statusą, neužtikrina sąlygų visavertiškam jos funkcionavimui, tęstinumui ir plėtrai.

Direktorė

dr. Albina Auksoriūtė